

newsletter

Christopher DeMuth: Tajemství think tanku

Václav Klaus: Nebezpečí klimatického alarmismu trvá

Jan Pelikán: Kosovo – konec krize či intermezzo?

Prezidentské veto antidiskriminačního zákona

Martin Gregor: Recenze – Mancur Olson: Vzestup a pád národů

Tajemství think tanku

Christopher DeMuth
prezident American Enterprise Institute

Think tanky jako American Enterprise Institute (AEI) se staly důležitými středisky aplikované vědy a jak naši příznivci tak i odpůrci se shodují, že se nám podařilo dosáhnout značného vlivu. Naše pozice na pomezí sféry politické a akademické nás nicméně staví pod palbu kritiky z obou směrů. Důvody naší úspěšnosti nejsou vždy všem jasné.

Tajemství úspěchu

Lidé chápou think tanky jako zprostředkovatele konkrétního politického vidění světa. Podle některých názorů je to na úkor jejich nestrannosti. Podstatou fungování think tanků ale není, že by přijímaly zadání od vlády nebo vládu úkolovaly. Spíš by se dalo říci, že si osvojily nové metody organizování intelektuální činnosti, které v mnoha ohledech (i když rozhodně ne ve všech) předčí tradiční výzkum na vysokých školách.

Aby bylo jasno, think tanky – alespoň ty napravo – se nepokoušejí maskovat, popírat své politické preference, jako to dělají (prakticky vždy k levicí inklinující) vysoké školy. My jsme „školy“ ve starém smyslu slova: jsme skupinami výzkumníků, kteří sdílejí soubor filozofických premis a tyto premisy dovádíme do empirického výzkumu, popularizačních textů a vedeme debaty uvnitř navzájem i napříč s dalšími školami.

Tato metoda se ukázala ja-

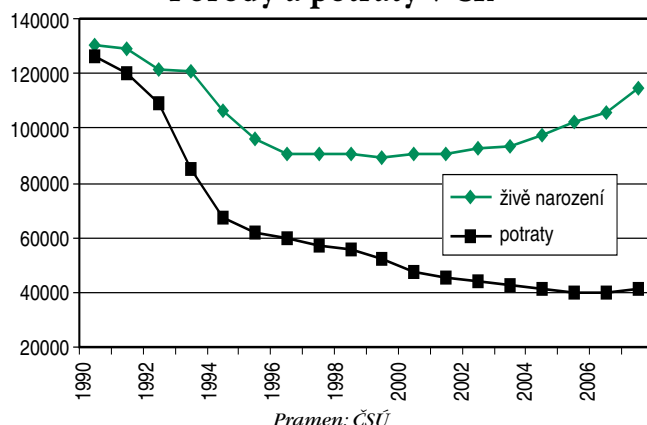
ko velmi produktivní. Je velkou výhodou, když se můžete věnovat praktickým problémům, aniž byste se museli neustále vracet k základním principům. My svá základní východiska známe a soustředíme se na konkrétní problémy. Práce v rámci myšlenkových škol podporuje kolegiální, přímočarost a čistotu naší práce. Tyto vlastnosti jednak pomáhají překonat slabé stránky „akademické politiky“ (která často trpí osobní žárlivostí) a „akademických textů“ (které jsou často nemastné neslané, pokud jde o formulování postojů a současně přehnaně vědecké) a jednak přinášejí další pozitiva.

Samostatně pracující génius je sice úžasná romantická postava, ale zatraceně vzácná. Intelektuální pokrok obrovsky závisí na prostředí: v umění i ve vědě vždycky docházelo k tomu, že významné úspěchy byly koncentrovány v čase a prostoru. Think tanky se pokoušejí uplatňovat tuto zkušenost ve sféře politické a společenské a v oblasti reform existujících politik. Na rozdíl od stranických ideologií my vítáme konkurenci ze strany dalších myšlenkových škol. Milujeme práci na složitých problémech a zažíváme mnohé plodné hádky, ať již jde o bioetiku, reformu školství, vzestup Číny, výklad ústavy či otázky přístupu k Iránu.

Think tanky se zaměřují na produkci kvalitního výzkumu, který nemá být samoúčelný. Cílem je zlepšit fungování se fundamentálně liší od organizační struktury vysokých škol. Výzkumníci v think tankách nechodí na schůze katedry, nerozdělují funkce a granty, nemají profesorské posty. To jsou záležitosti, které vyřizuje management a analytici se mohou plně zaměřovat na svůj výzkum. Naše týmy jsou organizovány spíš podle témat než podle vědeckých

ČERVNOVÝ GRAF CEPU

Porody a potraty v ČR

disciplín. Nezahrnují pouze analytiku a vědce ze zavedených oborů, ale i intelektuály (kteří si sami vytvářejí své pole zájmu) a lidi s praktickou zkušeností z vlády, politiky či soukromého sektoru, kteří mají schopnost generalizace a sdílí zápal pro reformy.

Pokud jde o management, dokážeme své výstupy prodat s rychlostí a pohotovostí, kterou by obvykle vedení fakult a kateder na univerzitách nebylo schopno zvládnout. Mimořádnou pozornost věnujeme kvalitě projevu a psaní. Mnozí analytici AEI píšou technické studie pro akademické časopisy, ale současně jsou schopni psát i pro širší publikum. Když k nám přijdou noví lidé přímo z akademické sféry a ptají se, ke komu by se měli ve svých textech obracet, říkám jim: pište, jako kdyby to měla číst vaše máma. Oslovujte čtenáře, který má o váš text zájem, který má pro vaši činnost pochopení, a kterého pravděpodobně nezajímají technické detaily vašeho výzkumu, ale který chce znát, k čemu jste došli, co jste objevili a v čem tkví zásadní přínos.

Zrození think tanků

Tyto metody nejsou nové. Ve své podstatě je v AEI v 50. letech 20. století objevil prezident William Baroody Sr., a ředitel výzkumu W. Glenn Campbell. Začali najímat špičkové akademiky, aby studovali nejožehavější politická témata, publikovali výsledky v podobě brožur a rozesílali je důležitým lidem ve Washingtonu, organizovali konference a slyšení před výbory Kongresu. Důležitou inovací bylo, že se začaly závěry našich výzkumů přetavovat do podoby novinových komentářů (dávno před tím, než zdomácněl termín „op-ed“ pro novinový článek typu názor/komentář), nebo do podoby podkladů pro editoria psaná přímo novináři. Než s tím takto přišli Baroody a Campbell, nikdo to takto systematicky nedělal.

Velký úspěch pak přišel v létě 1954. *Wall Street Journal* otiskl na pokračování rozsáhlý výťah z jedné polemiky AEI na téma dotace

farmářských cen doplněný rázným úvodníkem, který analýzu převedl do jasných doporučení pro nadcházející senátní hlasování. Jak samotný *Wall Street Journal*, tak jeho týdenní příloha *Barron's* současně vychvalovaly další studii AEI doporučující opuštění režimu fixního kurzu a zavedení plně konvertibility dolaru. Návrh na zavedení plně konvertibility měny předznamenal jisté charakteristické tradice AEI. Týdeník *Barron's* tehdy poznamenal, že jde o radikální koncept, který jde proti konvenčnímu myšlení jak mezi politiky, tak mezi „tvrdohlavými podnikateli“, kteří AEI podporovali, a že znamená posun nejen ekonomických ale i „politických a morálních“ základů. Následně jak známo tato myšlenka postupně získala stoupence a nakonec převážila – byť až se s intelektuálními argumenty sešly praktické potřeby.

Bill Baroody pak tyto metody dále vylepšoval po dvacet pět let. Glenn Campbell je transplantoval do Hoover Institution při Stanfordově univerzitě poté, co se stal v roce 1960 jeho ředitelem a rovněž další absolventi AEI je během 70. a 80. let s rozličnými variacemi uplatnili v mnoha dalších konzervativních a libertariánských think tankách. Měřeno zapojením se do politických debat a produkcí vlivných nápadů týkajících se politiky a ekonomiky, zaznamenaly pravicové think tanky značný úspěch. Objevují se v celostátních médiích, levicových i pravicových, v objemu, který přesahuje relativní velikost think tanků, ať již jde o počet zaměstnanců nebo rozsah činnosti. Eseje AEI se v médiích objevují častěji než eseje jiných think tanků bez ohledu na jejich orientaci, nejen na stránkách komentářů a názorů *Wall Street Journal* ale i v *New York Times* a *Washington Post*.

Čemu vděčíme za tento vzestup a vydobytou pozici? Běžné techniky komunikace s médii, které jsou přímočaré a dostupné každému, to nejsou. Dneska může rozeslat emailem své poslední

práce všem redakcím každý vysokoškolský učitel a nejruznější blogy jsou zaplněné pracemi nezávislých analytiků, přičemž některé z nich jsou vsutku brilantní. Za svůj úspěch think tanky částečně vděčí formě organizace v rámci myšlenkových škol a specializaci. Tyto metody se

Měřeno zapojením se do politických debat a produkcí vlivných nápadů týkajících se politiky a ekonomiky, zaznamenaly pravicové think tanky značný úspěch.

ukázaly jako produktivní a lákají proto mladé talentované a ambiciózní vědce. Atraktivní je i zaměření na jasné a poutavé psaní.

Existuje ale jeden hlubší a důležitější důvod. Pokoušel jsem se to vysvětlit lidem, kteří v nedávných letech zakládali levicové think tanky. Radil jsem jim, že tajemství úspěchu je odejít ze školy a strávit třicet let v divočině politiky.

Mysleli, že si dělám legraci. Dovolte, abych se to zde znovu pokusil vysvětlit.

Odlíšný názor a nezávislost

Každý pravicový think tank byl založen na podhoubí opozičního postoje vůči zaběhnutému pořádku. Intelektuálové mají k opozičnímu postavení sklony (proto se někteří inteligentní lidé stávají raději intelektuály než programátory) a opoziční postoj je samozřejmě prerekvizitou ke kritickým postojům a zápalu pro reformy. A konzervativci byli v opozici – pokud jde o vnitřní politiku – po velmi dlouhou dobu – prakticky od politiky Nového údělu do roku 1980.

Tyto okolnosti vedly k tomu, že v dobách svého formování think tanky nalákaly mnoho osobností ochotných jít proti proudu – lidí, kteří byli velmi nespokojeni s některými aspekty politiky a realizovaných politických programů. Jedním ze zakladatelů AEI byl Raymond Moley, který

NOVINKA

CEP nabízí sborník č. 67/2008 „Globální oteplování – realita, nebo bublina?“, do něhož přispěli **Luboš Motl, Miroslav Kutílek, Gerhard Gerlich, Jiří Svoboda, Ladislav Kurc, Miroslav Petrisko, Julian Morris, Michael Walker, Fred S. Singer, Václav Klaus, Ján Babčan, Stanislav Mihulka, Dušan Tríska, Ivan Brezina, Ladislav Jakl, Jaroslav Míl, Petr Mach, Michal Petřík a Marek Loužek** (editor sborníku). Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 100 Kč, 222 stran.

objednávky na www.cepin.cz

dříve působil jako hlavní mozek v týmu F. D. Roosevelta, a který vymyslel název „New Deal“. Pak byl ovšem z projektu kompletně rozčarován (a coby levičák vyloučený realitou dávno před nástupem 60. let byl prototypem neokonzervativce). Aktivně v AEI působil i Milton Friedman v době, kdy byl ve „slušných“ akademických kruzích považován za blázná. V AEI pracovali Robert Bork a Jeane Kirkpatrick ještě dávno před tím, než se stali obecně uznávanými osobnostmi konzervativního myšlení.

Tito lidé byli tehdy intelektuálními vydědenci s mimořádným talentem, kteří hledali společnost podobně smýšlejících lidí. Jako lidé, jejichž myšlení šlo proti proudu, se pevně drželi principů intelektuální nezávislosti, svobody bádání a otevřené debaty (motto AEI bylo: „konkurence myšlenek je základem svobodné společnosti“). Jako lidé jdoucí proti proudu s malou šancí na ovlivnění politického směřování, přinejmenším v krátkém období, byli také politicky nezávislí a nebyli nuceni přizpůsobovat své postoje momentálním strategickým kalkulacím a stranickým zájmům.

V think tancích jako je AEI pokračoval tento duch nezávislosti až do roku 1980, kdy se konzervativním, neokonzervativním a libertariánským myšlenkám začalo dostávat sluchu i v praktické politice a naše telefony pak nepřestávaly zvonit. Začali jsme být zvaní na politické porady, měli jsme své známé ve vysoké politice, zvali nás komentovat denní události do televize a rozhlasu. Tato pozornost nás těší. Stále ovšem pracujeme v jiné linii než politici a média a nikdy neváháme zaujímat ostře kritické postoje, pokud si je umíme obhájit.

Banka myšlenek

Nejvděčnějším momentem ve světě think tanků je, když se ambiciózní myšlenka, která na začátku nemá žádnou šanci se politicky prosadit, propracuje skrze akademické pole a odbornou debatu, když jí pak zaznamenají ministři

a zákonodárci a když je nakonec přijata ve formě zákona nebo konkrétní nastoupené politiky. To obvykle zabere řadu let – doba od publikování první kritiky antimonopolního zákonodárství Robertem Brockem po přijetí jeho myšlenek federálním antimonopolním úřadem a soudy během 80. let, stejně jako doba od prvního publikování knihy *Losing Ground* Charlese Murraye po přijetí Zákona o reformě systému sociálních dávek (Welfare Reform Act) v roce 1996, trvala přes deset let. Zavedení konvertibility měny trvalo dvacet let stejně jako realizace návrhu Miliona Friedmana, že cílem měnové politiky má být sledování cenové stability a nikoliv míry nezaměstnanosti.

Dnes se zdá, že začíná být přijímána myšlenka na zrušení či omezení zdaňování kapitálu i myšlenka na přesun od zdaňování příjmu ke zdaňování spotřeby (tipují, že i když bude v roce 2008 zvolen prezidentem demokrat, bude i během jeho či jejího období snížena daň z příjmu právnických osob). Myšlenka na rušení daňových výjimek na poskytované zaměstnanecké zdravotní příplatky, zavrhaná po léta jako politicky neprůchodná (zejména konzervativními aktivisty) je nyní přijímána prezidentem Bushem i řadou rozumných zákonodárců.

Expertí na think tanky rádi podobné epizody podávají jako důkaz, že „myšlenky mají vliv“. My ovšem lépe než kdo jiný víme, jak dílčí a podmíněná role idejí v politice je. Kroky vlád jsou mocně utvářeny lhostejností veřejnosti, dobře organizovanými zájmovými skupinami, protispolečenskými ideologiemi i čirou nahodilostí. Think tanky slouží jako banka myšlenek, trpělivě je uchovávají a rozvíjejí a čekají, až nadejde krize a lidé praxe budou zoufale hledat nové přístupy. Nebo čekají na nějakého osvíceného politika, který bude možná řešení hledat, ještě než krize přijde.

Někdy taková chvíle přijde nečekaně rychle. Loni v prosinci přišla do AEI skupina vo-

jenských specialistů s cílem nalézt novou strategii pro válku v Iráku, která by po třech letech katastrofických chyb dokázala přinést rozumnou vyhlídku na vítězství. Jejich plán byl poté během pár týdnů přijat Bílým domem, ministrem obrany i novými vojenskými veliteli a nová strategie je dosud neobyčejně úspěšná.

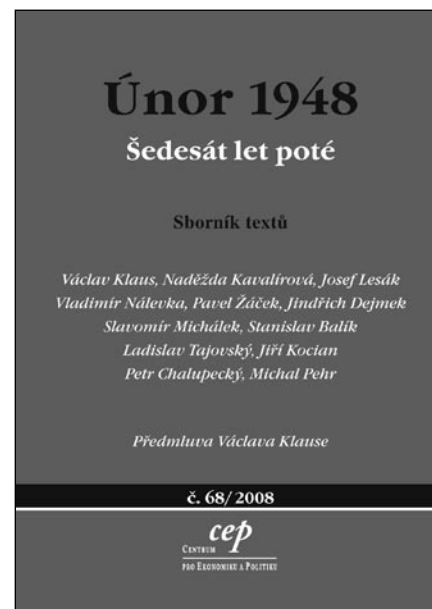
Jindy se ovšem zdá, jakoby chvíle úspěchu neměla přijít nikdy. Studie z roku 1954 o dotacích zemědělských cen stále na své vytažení čeká. Jen letos AEI publikoval jedenadvacet studií na téma zemědělské politiky, které byly přinejmenším stejně tak dobré jako naše studie k irácké válce. Když jsem je ale nedávno prezentoval jednomu mladému ambicióznímu republikánskému kongresmanovi, jen se usmál a zakroutil hlavou.

Moje osobní heslo vystihující činnost think tanku je následující: „Nikdo nikdy dopředu neví, kdy padne berlín-

ská zeď.“ Naším imperativem je udržovat intelektuální útočiště pro čisté myšlení ve světě, kde na Harvardově univerzitě jsou diskuse o některých klíčových tématech zakázány a kde Columbijská univerzita neváhá hostit předního teroristu. Naše útočiště se během uplynulých desetiletí stala myšlenkovým zdrojem pro expanzi lidské svobody. A pokládáme základy pro další pokrok ve snaze o svobodnou společnost, který nastane, až nadejde příležitost. A ona jednou přijde.

Christopher DeMuth je odstupujícím prezidentem American Enterprise Institute. Děkujeme institutu za laskavé svolení k publikaci českého překladu. Přeložil Petr Mach. Text v původní anglické verzi (Think Tank Confidential) je k dispozici na http://www.aei.org:80/publications/pubID.27283/pub_detail.asp

NOVINKA

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí sborník číslo 68/2008 „Únor 1948 – šedesát let poté“, do něhož přispěli historici, pamětníci, bývalí a současní politici: **Václav Klaus, Naděžda Kavalířová, Josef Lesák, Vladimír Nálevka, Pavel Žáček, Jindřich Dejmek, Slavomír Michálek, Stanislav Balík, Ladislav Tajovský, Jiří Kocián, Petr Chalupecký a Michal Pehr.** Editory jsou **Jindřich Dejmek a Marek Loužek.** Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus.**

Cena: 100 Kč, 184 stran.

objednávky na www.cepin.cz

Nebezpečí klimatického alarmismu trvá

Vystoupení u příležitosti americké prezentace anglického vydání knihy „Modrá, nikoli zelená planeta“*

Václav Klaus

Jsem velmi rád, že jsem dnes zde. Chtěl bych poděkovat všem, kteří přispěli k realizaci překladu a anglického vydání mé knihy, zejména Fredu Smithovi a jeho Competitive Enterprise institutu a všem, kteří pomohli zorganizovat její dnešní prezentaci na tomto velmi prestižním místě. Je úžasné mít konečně v ruce – po českém, německém a holandském vydání – i anglickou verzi své knihy.

Knihy mluví samy za sebe

Autoři obvykle říkají, že jejich knihy mluví samy za sebe. S jistotou opatrností s tímto výrokem souhlasím a proto teď nebudu mluvit o knize samotné, ale o své motivaci ji napsat. Aby to bylo zřejmější, měl bych připomenout svou životní zkušenost. Mé dnešní uvažování je zásadně ovlivněno tím, že jsem většinu svého života strávil v komunistickém režimu, který brutálně pošlapával lidskou svobodu a chtěl poroučet nejen lidem, ale i přírodě.

„Poručíme větru a dešti“ je slavné heslo, které si pamatuji od dětství. Tato zkušenost mne naučila mimo jiné i to, že lidská svoboda a racionálně zacházení s přírodou jsou nedělitelné. Není jedno nebo druhé. To mne přivedlo k tomu, že mám relativně velmi ostré názory na křehkost a zranitelnost svobodné společnosti a vysokou míru citlivosti na všechny faktory, které ji mohou ohrožovat.

Nežiji však v minulosti a proto si nemyslím, že budoucí ohrožení svobodné společnosti přijde od staré komunistické ideologie. Jméno té nové bude nepochybně jiné, i když se její podstata příliš lišit nebude. Bude tam opět atraktivní, vysoce patetická a na první

pohled jakoby vznešená myšlenka, která bude překračovat jednotlivce ve jménu něčeho „nad ním“ (něčeho většího než jeho maličkost) a tato myšlenka bude posilována nesmírnou sebedůvěrou jejích stoupců. Jako jejich předchůdci, i oni si budou jisti, že mají právo obětovat člověka a jeho svobodu pro uskutečnění svého ideálu. V minulosti to bylo ve jménu pracujících (či proletariátu), dnes ve jménu planety Země. Strukturálně je to velmi podobné.

Vážné obavy

Současné ohrožení svobody vidím v environmentalismu a zejména v jeho nejradikálnější verzi, v klimatickém alarmismu. Protože to cítím velmi silně a snažím se tomu ze všech sil oponovat, vznikla na jaře 2007 – původně v češtině – tato moje kniha. Tento můj pocit je také hlavním důvodem mého aktivního zapojení se do soudobé velké debaty o klimatických změnách a důvodem toho, že jsem byl v září 2007 v New Yorku na konferenci OSN o klimatických změnách jedinou hlavou státu, která explicitně odmítala dnešní hysterii ohledně globálního oteplování.

Moje základní obava je velmi zkratkovitě vyjádřena v podtitulu mé knihy, kde se ptám: „Co je ohroženo? Klima nebo svoboda?“ Odpovídám „svoboda“. Mohl bych dodat „a prosperita“.

Knihy byla napsaná ekonomem, nacházejícím se ve vysoké politické pozici. Neskrývám své základní paradigma, kterým je „ekonomický způsob myšlení“ (abych citoval název i u nás známé učebnice Paula Heyneho). Považuji to za výhodu, nikoli nevýhodu. Chci tím říci, že dnešní velká debata o klimatických změnách v širším, ale jediném relevantním

smyslu nemá být o desetinách stupně Celsia, o pohybech mořské hladiny, o tloušťce ledu na severním a jižním pólu, ale ani o měnícím se podílu CO₂ v atmosféře.

Vážná debata by měla být vedena o nákladech a výnosech alternativních lidských aktivit, o tom, jak racionálně zacházet s neznámou budoucností, o tom, jaká míra solidarity s budoucími, daleko bohatšími generacemi je ospravedlnitelná, o velikosti externalit a jejich eventuální

Současné ohrožení svobody vidím v environmentalismu a zejména v jeho nejradikálnější verzi, o klimatickém alarmismu.

„internalizaci“, o tom, jak moc věříme neosobnímu fungování trhů, že vyřeší všechny problémy včetně globálního oteplování, a o tom, jak moc nevěřit viditelné ruce velmi lidsky motivovaných politiků a jejich úředníků. Některé z těchto témat jsou diskutovány v mé knize.

Bezmoc vůči propagandě

Moje hluboká frustrace v posledních letech exponenciálně roste spolu s tím, že snad všechno již bylo řečeno, že všechny racionální argumenty byly vysloveny a že alarmismus globálního oteplování přesto „kráčí dál“. Asi jsme se dostali do fáze, kdy fakta, rozum a pravda začínají být bezmocné vůči propagandě globálního oteplování a vůči výhodám, které z toho plynou.

Už jsme se do této fáze bohužel dostali. Celý tento proces už je v rukou těch, kteří o racionální myšlenky a pravdu nemají zájem. Je v rukou klimatologů a jim blízkých vědců, kteří jsou vysoce motivováni dívat se jen jedním směrem, neboť obrovské množství vědeckých kariér se dnes točí kolem myšlenky lidmi způsobeného globálního oteplování. Je v rukou politiků, kteří maximalizují počet hlasů, které mohou díky manipulaci lidí dostat od svých voličů.

Důsledkem toho je i to, že

je v rukou úředníků národních a stále častěji nadnárodních institucí, neboť i ti se snaží maximalizovat rozpočty svých organizací a délku svých kariér – bez ohledu na náklady, pravdu a racionalitu. Je i v rukou byznysmenů, kteří – na základě existujících politik – usilují o co největší objem dotací, které mohou dostat a kteří hledají všechny možné cestičky, jak se vymanit z nemilosrdného (pro ně), ale všeobecný blahobyt zvyšujícího působení trhu. Kolem těchto dotací se vytvořila celá nová hospodářská odvětví.

Základní otázky dnešní debaty jsou dostatečně známé a dobře strukturované: 1. Žijeme v období statisticky významných, tedy nenáhodných a navíc necyklických klimatických změn? 2. Je-li tomu tak, způsobuje tyto změny převážně člověk svou aktivitou? 3. Je-li tomu tak, mělo by nás mírné zvyšování teplot natolik znepokojovat, že bychom mu měli věnovat tak mimořádnou pozornost? Na úkor řešení jiných naléhavých problémů? 4. Chceme-li měnit klima, je to vůbec možné? A jsou dnešní pokusy o tento záměr nejlepší alokací omezených zdrojů?

Moje odpověď na tyto otázky je NE, ale s lišícím se důrazem. Nemám sebemenší ambice ani měřit globální teploty, ani odhadovat relativní význam faktorů, které jejich změny způsobují. V této oblasti navíc nemám žádnou komparativní výhodu. Jednu věc ale vím. Tvrdit, jak to dělají mnozí soudobí environmentalisté, že byly všechny tyto otázky už dávno zodpovězeny konsensuálním ANO a že v tomto ohledu existuje nepopiratelný vědecký konsensus, je nepřijatelné a neospravedlnitelné. Je to navíc morálním a intelektuálním podvodem.

Některé z mých argumentů ohledně všech těchto věcí je možné najít v mé knize. Jenom bych si přál, aby Vám její čtení přineslo aspoň nějaké potěšení. ■

*) National Press Club, Washington, D.C., 27. května 2008.

Kosovo – konec krize či intermezzo?

Jan Pelikán

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Kosovská rovnice zůstává nadále nevyřešena. Po formálním odtržení od Srbska se počet v ní obsažených neznámých výrazněji nesnížil. Dospělo se vyhlášením samostatnosti k víceméně harmonickému epilogu završujícímu nekonečnou éru napětí, rozbrojů i válek? Nebo skončilo jen jedno dějství krize, jejíž další díl – v přemalovaných kulisách a s pozměněným ansámblem aktérů – bude co nevidět pokračovat?

Kritika vyhlášení suverenity Kosova byla oprávněná. Západní velmoci připustily flagrantní porušení mezinárodního práva. S Bělehradem, kde je u moci demokraticky zvolená vláda, opět nakládají nikoliv jako s partnerem, ale jako s pastorkem, kterého nutí splácet dluhy jiných. Albánci dosáhli toho, co je léta sveřepě a iracionálně upíráno bosenským Srbům.

Dějinné ohlédnutí

Bezohledně provedená amputace nicméně Bělehrad zbavila zátěže, s níž by si ani dnes, ani v dlouhodobější perspektivě nevěděl rady. Bez sebemenší nadsázky: návrat Kosova do srbské správy by byl pro Bělehrad největším trestem. Znamenal by nekonečnou etnickou válku, ekonomickou krizi, vyostření společenských rozporů a zastavení modernizace.

Albánci nikdy nepřijali srbský, ani jugoslávský stát za svůj. Jako zcela neúčinné se v tomto ohledu ukázaly násilné metody používané v různé podobě bezprostředně po získání Kosova Srbskem v roce 1913, v období mezi válečné Jugoslávie a posléze za Miloševićovy éry. Stejným výsledkem však skončily i pokusy o pokojnou integraci kosovských Albánců do jugoslávské federace.

Vstřícnost, provázená širokým spektrem modernizačních podnětů (rozsáhlé průmyslové investice, budování zdravotnické a školské infrastruktury), neodstranila bari-

éry mezi kosovskými Albánci a jugoslávskou společností. Naopak se stala podnětem k zesílení separatistického hnutí. Srbská společnost přitom prokázala schopnost vytvářet národnostně tolerantní vazby. Z celého areálu bývalé Jugoslávie jedině ve Vojvodině dnes přes všechny problémy reálně funguje multietnické prostředí.

Kritika vyhlášení suverenity Kosova byla oprávněná. Západní velmoci připustily flagrantní porušení mezinárodního práva.

Postoje představitelů albánské elity, které odpovídaly snům a touhám kosovských Albánců, v prvé řadě motivovala snaha dosáhnout co největší samosprávy Kosova. Autonomie byla přitom vždy chápána jen jako předstupeň k albánskému národnímu sjednocení. Kvůli přiblížení se tomuto cíli se albánští politikové účelově sblížovali se zcela různorodými ideologickými a politickými platformami. Platí to o albánských komunistických funkcionářích spravujících Kosovo za Titovy éry, kteří navenek hájili „bratrství a jednotu“ všech národů a národností jugoslávské federace, o tehdejších disidentech, ale i o vůdcích aktuálně dominujících v kosovském prostředí.

Albánský nacionalismus

Fadil Hoxha, který se po skoro čtyřicet let prezentoval jako nejoddanější Titův spolupracovník pocházející z albánského prostředí, již v roce 1968 označil za nejdůležitější výsledek právě probíhajících reforem konečné stanovení administrativních hranic Kosova. Mahmut Bakalli, klíčový Titův exponent v Kosovu v 70. letech, posléze vystupující jako reformní komunista, se po roce 1999 sblížil s extrémním proudem albánského nacionalismu. Adem Demaçi, vydáváný kvůli mnohaletému věznění v dru-

hé Jugoslávii za „kosovského Mandelu“, propagoval ideologii stalinistické Albánie. Ve státě Envera Hodži viděl Piemont, z něhož vyjde národní sjednocení Albánců.

Účelovost vnějškové identifikace s politickými platformami a ideologickými doktrínami byla příznačná i pro albánskou elitu, která se v Kosovu vytvořila po rozpadu federativní Jugoslávie. Emotivně zabarvenými výroků jednoznačně podporujícími formování občanské, multietnické společnosti vytvářel Ibrahim Rugova korovou clonu úspěšně zakrývající jeho touhu po naplnění národního mýtu. Hashim Thaçi, Agim Çeku, Ramush Haradinaj se oblékají do moderních obleků a přesvědčivě opakují fráze, které od nich chtějí jejich partneři na Západě slyšet. Jejich jedinou politikou doktrínou ovšem zůstává klinicky čistý bojovný albánský nacionalismus.

Masový odchod Srbů z Kosova začal již před padesáti lety. Částečně ho způsobily ekonomické motivy. V jiných částech Jugoslávie se snadněji než v hustě osídleném, hospodářsky zaostávajícím Kosovu nacházela lépe placená zaměstnání. Vnitřní migraci však především ovlivňovala mezeitnické vztahy. Srbská komunita byla ze strany většinových Albánců, jejichž podíl na celkové populaci stále rostl, vystavena trvalým ústrkům. Albánská elita spravující Kosovo do roku 1989 neformální diskriminaci nebránila. Exodus však nezastavilo ani zavedení přímé správy z Bělehradu. I za Miloševićovy éry každoročně odcházely tisíce Srbů.

Srbští politikové opakovaně nevyužili příležitost vyřešit kosovský problém rozdělením oblasti. Taková možnost se mj. nabízela při ukončení války v Bosně v roce 1995 i o pět let později po nastolení demokratického režimu ztělesňovaného Vojislavem Koštunicou a Zoranem Djindjićem. Srbsku mohlo v takovém případě zůstat mnohem více teritoria než tři okresy

na severu Kosova, o jejichž vyčlenění usiluje dnes.

Mezinárodní protektorát

Skoro deset let po nastolení mezinárodního protektorátu v Kosovu a tři měsíce po vyhlášení jeho samostatnosti nelze seriózně zodpovědět klíčové otázky týkající se aktuálního stavu kosovské společnosti a jejího směřování. Nikdo neví, nakolik se albánská komunita v Kosovu změnila od konce 80. let, kdy přestaly být dostupné jakékoliv účelově nezkreslené informace. Není ani jasné, kolik obyvatel v regionu žije, kolik z nich se přistěhovalo z Albánie a z Makedonie. Neexistují relevantní údaje o porodnosti, respektive plodnosti kosovských Albánců, která byla před čtvrtstoletím jednoznačně nejvyšší v Evropě.

Nebyl proveden korektní výzkum analyzující vliv situace v Kosovu na procesy modernizace. Albánská společnost se na počátku 90. let uzavřela do dobrovolného ghettu. Následovalo masové separatistické ozbrojené hnutí, provázené válečným běsněním obou stran. V roce 1999 nastolená mezinárodní správa předala značný podíl na moci garnituře bývalých vůdců nacionalistické guerilly.

Nelze zcela vyloučit, že v uplynulých bouřlivých dvaceti letech v tichosti, skrytě pokračoval sociální, vzdělanostní a civilizační vzestup albánské komunity; dále slábla tradiční rodová pouta a patriarchální vazby; albánská společnost v Kosovu se sociálně a názorově diferencovala. Mnohem pravděpodobnější je však opačný trend. Zmíněné události, spojené se zmrazením ekonomického růstu, spíše přispěly k návratu albánské společnosti k tradičnímu způsobu života, který má s aktuálním žebříčkem hodnot uznávaných jinde v Evropě málo společného. Zastavila se emancipace žen, reálnou autoritu mají nikým nevolení lokální klanovní vůdci, opírající své postavení o zisky z nelegální ekonomiky. ▶

Albánská společnost nadále respektuje pokyny svých vůdců. Za Miloševičovy éry vyslyšela pokyn k ignorování srbské administrativy. Indikativní je umírněnost projevovaná po vyhlášení nezávislosti. Více než civilizační vyspělost a vysoký stupeň tolerantnosti však toto chování zřejmě bohužel odráží přetrvávající vliv mocenské garnitury, která naprosto správně usoudila, že za stávající situace by přemíra euforie, či dokonce opakování protisrbských a protirómských pogromů jejím zájmům neposloužily.

K neznámým kosovské rovnice patří vývoj vztahů příslušníků albánského národa žijících v Albánii, Kosovu a Makedonii. Neexistují spolehlivé údaje, z nichž by se dalo vyvodit, že se dostředivé vazby v rámci albánského etnického prostředí oslabují, a že se formuje specifická kosovsko-albánská (či dokonce albánsko-makedonská) nacionální identita. Při

únorovém vyhlášení nezávislosti manifestující příznačně nosili nikoliv vlajky vnucené Kosovu Západem, ale červené vlajky s černým dvojhlaým orlem.

Horký brambor

K vykonstruovaným mýtům zakořeněným v západním mediálním diskurzu patří i údajný šok kosovských Albánců z reality posthodžovské Albánie, který zažili během útěku způsobené válkou v roce 1999. Od počátku 70. let, kdy se vztahy mezi Jugoslávií a Albánií výrazně zlepšily, mohly totiž desetitisíce kosovských Albánců navštěvovat své příbuzné žijící na druhé straně hranice. Skutečná situace v Albánii byla v Kosovu vždy velmi dobře známa.

Pro vývoj v Kosovu bude v nejbližších letech klíčové dění v Makedonii, přesněji aktivita zdejší albánské komunity, která v této zemi tvoří minimálně třetinu populace. Multietnický charakter Makedonie je pochopi-

telně iluzí; zdejší poměry se v principu nijak neliší od situace v Kosovu v 90. letech. Makedonci a Albánci žijí zcela odděleně; křehký klid mezi nimi zajišťuje jen masivní tlak Západu. Politická krize, která v této zemi po vyhlášení samostatnosti Kosova propukla kvůli rozporům mezi albán-

Horký kosovský brambor vyrvaný násilím Srbsku se v takovém případě začne nepříjemně lepit na dlaně západních politiků.

skými a makedonskými stranami, není v tomto ohledu optimistickým znamením.

Opětovné propuknutí mezinárodních války, zmrazené v Makedonii v roce 2001, nepatří v žádném případě k nepravděpodobným variantám dalšího vývoje. Výsledkem by zřejmě bylo rozmístění mezinárodních jednotek podél linie bojů, faktické rozdělení země a etnická homogenizace obou jejích částí. Těžko by

pak bylo možné zabránit sjednocení Albánci osídleného regionu s Kosovem.

Mezinárodní správa Kosova bude v součinnosti se západními státníky a diplomaty negativní tendence mírnit. K neznámým kosovské rovnice patří, zda je Západ schopen tyto procesy nejen zpomalovat, ale i kanalizovat či dokonce zvrátit. Dosavadní politika uklidňování albánských radikálů prostřednictvím příslibů a ústupků, jakým například bylo osvobození R. Haradinaje a několika dalších kosovských vůdců mezinárodním tribunálem v Haagu, nemůže trvat věčně.

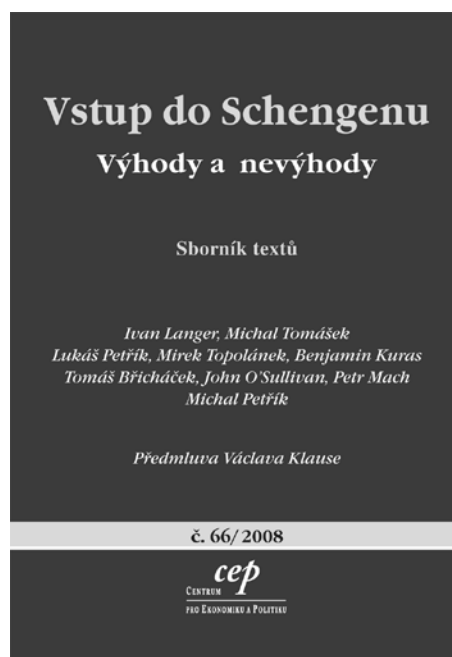
Není proto vůbec vyloučeno, že z Kosova postupně zmizí americké vlajky a mezinárodní síly začnou být vnímány nikoliv jako osvoboditelé, ale jako okupanti. Horký kosovský brambor vyrvaný násilím Srbsku se v takovém případě začne nepříjemně lepit na dlaně západních politiků. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 61/2007 „Marshallův plán – šedesát let poté“, do něhož přispěli **Jindřich Dejmek, Jan Eichler, Slavomír Michálek, Oldřich Tůma, Ladislav Tajovský, Vít Smetana, Harry Truman, George Marshall, Edvard Beneš, Leopold Chmela, Philip Nichols, Jan Masaryk a Pavel Tigrid**. Editoři jsou **Jindřich Dejmek a Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 188 stran.

CEP nabízí sborník č. 66/2008 „Vstup do Schengenu – výhody a nevýhody“, do něhož přispěli ministr vnitra **Ivan Langer**, profesor Právnické fakulty UK **Michal Tomášek**, politolog **Lukáš Petřík**, premiér **Mirek Topolánek**, spisovatel **Benjamin Kuras**, právník **Tomáš Břicháček**, britský politolog **John O'Sullivan**, dále **Petr Mach a Michal Petřík**. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 82 stran.

objednávky na www.cep.in.cz, tel. 222 192 406, e-mail: cep@cep.in.cz

VETO PREZIDENTA REPUBLIKY

Antidiskriminační zákon je nekvalitní

Prezident republiky Václav Klaus napsal dnes 16. května předsedovi Poslanecké sněmovny Miloslavovi Vlčkovi dopis tohoto znění:

Vážený pane předsedo, využívám své pravomoci dané mi článkem 50 Ústavy České republiky a vracím Poslanecké sněmovně zákon ze dne 24. dubna 2008 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Zákon jste mi postoupil dne 2. května 2008.

Odůvodnění: Zákon považuji za zbytečný, kontraproduktivní a nekvalitní a jeho dopady za velmi problematické.

Zákon neobsahuje nic, co by bylo pro české právo zásadně nové. Většinu věcí, které jsou v zákoně uvedeny, již obsahují stávající právní normy (od Ústavy České republiky či Listiny základních práv a svobod až po konkrétní zákony a speciální předpisy). Antidiskriminační legislativní opatření není třeba završovat nějakým novým „střechovým“ zákonem, který bude – podobně jako Listina základních práv a svobod – ostatním zákonům svou povahou fakticky nadřazenou právní normou. Pokud některé naše zákony nejsou dostatečné, nebo jsou v praxi neúčinné, nebo v nich něco důležitějšího chybí, lze věc napravit novelizací konkrétního zákona nebo eventuálně přijetím konkrétního zákona nového.

Zákaz diskriminace je obsažen v Listině základních práv a svobod, konkrétnější ustanovení pak v celé řadě mezinárodních smluv, které mají přednost před zákonem, a v zákonech. Tento zákon je – ve své podstatě – spíše jakousi naučnou antidiskriminační příručkou, shrnující obsah dalších zákonů a mající cíl především ideologický a nikoli právní. K tomu však zákony určeny nejsou. Ty jsou určeny k tomu, aby přesně

stanovily práva a povinnosti, nikoli k šíření osvěty.

Není žádným tajemstvím ani ospravedlněním, že tento zákon byl navržen a schválen jako povinná implementace směrnice Komise ES. Jako argument podle mého názoru tato skutečnost není na místě. Směrnice schválené Radou (společně s Evropským parlamentem nebo samotnou Evropskou komisí) jsou politicko-právními nástroji, které vyjadřují zájem na dosažení určitých cílů Unie v jednotlivých členských státech. Jsou závazné jen co do výsledku, zatímco formy a metody realizace těchto cílů zůstávají na rozhodnutí jednotlivých členských států. Státy jsou vázány povinností opatření zavést, ale nejsou vázány stanovením formy, jak to udělat. Je na nich, jakou formou tyto směrnice transformují do svého právního řádu. Formu „střechového“ antidiskriminačního zákona zvolila naše vláda, nikoli Evropská unie.

Česká republika nikoho nediskriminuje, a proto není nijak překvapující, že o tom tento zákon není. Zákon nicméně dává občanům nárok na rovné zacházení v soukromoprávních vztazích, což je z definice nemožné. Podstatným způsobem zasahuje do oblasti, které byly po staletí v Evropě formovány zvykovými principy a etickými zásadami. Touto právní normou se náš stát snaží „uzákonit dobré chování“ a říká nám, že k dobrému chování nás primárně musí vést zákon, a nikoli výchova v rodině, obecně přijímané a nepsané vzorce chování obvyklé v naší společnosti, přirozené vzory, zvyklosti, apod. Je to další z pokusů regulovat lidský život právem.

Svou filozofií zákon popírá fakt, že je každý člověk naprosto unikátním souborem vrozených i naučených schopností, vlastností a předpokladů. Popírá, že od každého lze očekávat jinou úspěšnost, jinou pracovitost, jinou efektivitu, ale i jiný způsob

chování. Zákon se snaží odstranit nerovnost, která však je přirozeným jevem. Kdykoli se rozhodujeme, rozhodujeme se na základě našich subjektivních preferencí nebo našich stejně subjektivních zkušeností. Tento zákon chce naše rozhodování učinit objektivním, což není nic jiného než politicky korektní utopie. Znamená narušení základního práva jednotlivců na vytváření vlastních preferencí a na svobodu volby, která je zákonem svým způsobem postavena do role výjimky. Lze proto očekávat, že tento zákon bude mít negativní dopad na právní jistoty a na mezilidské vztahy vůbec. Není jen špatný, je nebezpečný. Představa, že jakýkoli zákon přinese sociálními inženýry vytoužený stav rovnosti, je – naštěstí – falešná.

Zcela nový a naší právní tradici dosud neznámý je princip přenesení důkazního břemene ze strany žalujícího na stranu žalovaného. Nové znění §133a, odst. 3 občanského soudního řádu: „Pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovést, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci..., je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení“, je naprosto absurdní. Je v rozporu s našimi, ale i evropskými právními principy a tradicemi a může přinášet nové krivdy a nespravedlnosti.

Sporné je i posunutí odpovědnosti za provádění tohoto zákona do působnosti veřejného ochránce práv. Ten měl původně chránit občana před úřady a nyní se mu dává kompetence vstupovat i do soukromoprávních vztahů. To je radikální změna působnosti tohoto institutu.

Mimořádnost a zvláštnost tohoto zákona dokazuje i to, že Senát, ač zákon schválil, přijal k němu bezprecedentní doprovodné usnesení tohoto znění: „Senát považuje antidiskriminační zákon za nástroj implementace požadků vyplývajících z evropského práva, za jejichž neprovedení hrozí České republice sankce. Neztotožňuje se však s charakterem normy, která umělým způsobem zasahuje do přirozeného vývoje společnosti, nerespektuje kulturní odlišnosti členských států a požadavek rovnosti ve výsledku povyšuje nad princip svobody volby. Senát žádá vládu, aby nedávala souhlas s přijetím dalších antidiskriminačních předpisů na úrovni EU.“ Tyto argumenty Senátu jen posilují mé přesvědčení, že tento zákon nemohu podepsat a musím ho Poslanecké sněmovně vrátit. Věřím, že se Poslanecká sněmovna bude těmito argumenty vážně zabírat a že zabrání tomu, aby se náš právní řád rozrostl o tak osudově špatný zákon.

Václav Klaus
V Praze dne 16. května 2008

PŘEDPLATNÉ CEPU

Nejjednodušší způsob, jak za výhodnou cenu dostávat pravidelně Newsletter, sborníky CEPu a pozvánky na semináře

BLIŽŠÍ INFORMACE NA:

www.cep.in.cz
tel. 222 192 406

RECENZE – MANCUR OLSON: VZESTUP A PÁD NÁRODŮ

Martin Gregor

Institut ekonomických studií FSV UK

Co měla společného britská nemoc, kterou vyléčila až Margaret Thatcherová, s indickým kastovním systémem? A co německý hospodářský zázrak s reformou Meidži v Japonsku druhé poloviny 19. století? Odpovědí by mohla být celá řada, ale zaměříme se výlučně na chování zájmových skupin. V prvním případě bychom pozorovali jejich zbytečnost až hypertrofii, doprovázenou hospodářskou stagnací; v druhém případě naopak jejich impotenci, spjatou s hospodářskou expanzí. Obojí zdá se zapadá do rovnice, že čím slabší zájmové skupiny, tím větší šance pro hospodářský rozvoj.

Zájmové skupiny

O tom, že vliv zájmových skupin je opravdu natolik významný, aby mohl rozhodnout o osudech národů, hodlá čtenáře přesvědčit americký ekonom Mancur Olson, autor knihy *Vzestup a pád národů: ekonomický růst, stagflace a společenská rigidita* (Liberální institut, 2008). Jde o pokus důsledný, propracovaný a proto přesvědčivý: Olson v knize vytváří fascinující mix zdánlivě zcela odlišných epizod z moderní i vzdálenější historie, od kontinentální Evropy, Velké Británie, Indie až po Japonsko, aby na zcela odlišném kulturním pozadí objevoval neustále stejný vzorec, tutéž neblahou logiku chování zájmových skupin.

Zorganizovat zájmovou skupinu je velmi problematické a nákladné, pokud z využívání výhod skupiny nelze vyloučit potenciální nečleny. Pokud například svaz exportérů přesvědčí centrální banku, aby došlo k devalvaci domácí měny, budou mít výhody z devalvace všichni

vývozci, nejen členové svazu. V takovém případě nebudou mít běžné firmy zájem stát se platícími členy; vždyť lze využívat výhody a nepodílet se na krytí nákladů.

Aby skupiny motivovaly své potenciální členy, nemohou se specializovat na výhody, které jsou obecně dostupné, nýbrž na výhody, které lze poskytnout jen a pouze členům. V drtivě většině případů se proto musí odchýlovat od svého původního či oficiálního poslání. Namísto přínosů, kterých lze docílit jen a jen skupinovou aktivitou, začnou nabízet stejné výhody či produkty, které lze efektivně nakoupit na trzích bez nutnosti jakékoli dalšího sdružování.

Začnou například podnikat v oblastech, na které nejsou kvalifikováni – zemědělci si poskytují pojištění, odboráři si platí dovolenou atp. To by samo o sobě nebyla katastrofa, pokud by si členové vydržovali skupinu z vlastních zdrojů a tím jen vytvářeli alternativu k běžným, trhem poskytovaným službám. Problém ale je, že vzniklá skupina začne své organizovanosti využívat k lobbingu. A to čistě z důvodu životaschopnosti – aby přežila, nestačí odkazovat se na svůj oficiální *raison d'être*, nýbrž musí nabízet reálné výhody, které lze omezit čistě na své členy.

Motivace k přerozdělování

Mancur Olson varuje: s existencí zájmových skupin je nevyhnutelně spjata úsilí získat výhody, které lze využít jako cukr a bič; cukr pro nečleny a bič na nelobující členy. Lobbing zájmových skupin nebude pouhým přesvědčováním, půjde o přerozdělování vylučitelných výhod ve prospěch svých členů. A proto přinese hos-

podářskou ztrátu, která může nabývat i dost drakonické podoby. Jak uvádí Olson (s. 74), „velké množství zájmových skupin přerozdělujících bohatství, rozbujelá a složitá regulace, rozsáhlé vládní aktivity a komplikované sítě vztahů mezi aktéry vedou v součtu k tomu, že podniky k výrobě se oslabují; roste naopak chuť vydělat si pomocí přerozdělování to, co vyrobili jiní.“

Olson připomíná ve středověku prosperující města, která záhy zpustla, neboť se díky silným cechům nedokázala přizpůsobit vývoji; anebo uvádí nechvalně známý indický protekcionismus, který sice z Indů udělal skvělé opraváře aut, ale jen v průměru několik desítek let starých.

Zájmové skupiny jsou sice žádoucí, aby poskytovaly skupinové statky a přispívaly do veřejné diskuse. Olsonova neúprosná logika však ukazuje, že když už se zorganizují, nic jim nezabrání lobovat ve prospěch ryze soukromých výhod. Tento problém se zesiluje ve stabilních společnostech, protože zájmové skupiny potřebují čas, aby překonaly obtíže s organizací. Olsonovo další varování proto zní: čím klidnější a stabilnější země, tím bude i více skupin a i vyšší riziko zkostnatění.

Stabilita spjatá s rigiditou pak přináší bezradnost politických elit. Olson se odkazuje na 70. léta 20. století, která prozkoumal do nejmenších detailů. V té době se objevil do té doby nepozorovaný jev stagflace, tj. hospodářské stagnace kombinované s inflací. Pro Olsona se ale nejedná o žádné překvapení: stagflace podle něj nebyla makroekonomickým jevem; šlo čistě o důsledek nereformovaného pracovního trhu, k čemuž musí v každé stabilní společnosti – dříve či později – dojít.

Zkostnatění a ustrnutí

Mancur Olson svoji knihou přináší poselství, že v pozadí růstu a úpadku společnosti

a mnohdy i celých civilizací nejsou ani vnější hrozby, jako spíše vnitřní zkostnatění a ustrnutí. V Evropě, která neustále pořádá konference o své identitě a libuje si v preambulích o evropských cílech a hodnotách, se právě tento postřeh jeví být navýsost aktuální. Pro českého čtenáře a obecně čtenáře se zájmem o evropský vývoj je proto kniha více než vhodná.

Její velká část (zejména pátá kapitola) je věnována právě vývoji v západní Evropě po druhé světové válce, kde Olson poukazuje na neočekávaně vysoký poválečný růst nejen Německa, ale i zemí Beneluxu či Francie. Přináší celou řadu trefných a někdy netradičních postřehů, například relativně dobrou výkonnost Francie v 70. letech přisuzuje rozkolům ve francouzských odborech; ty se dělily na komunistické, socialistické a katolické organizace, načež jejich vzájemné konkurování, nezřídka v rámci jednoho pracoviště, zabránilo vytvoření efektivního monopolu na zastupování pracovní síly.

Knihu *Vzestup a pád národů* lze číst různě. Buď jen jako sadu výborných historických anekdot a perel s obecným poselstvím, což by ale byla škoda. Nebo jako memento varující před stagnací, zamrznutím a zkostnatěním, které není výjimkou, nýbrž pravidlem. Potažmo ji lze chápat jako varování a silný argument proti korporativismu.

Ekonomové budou knihu číst jako oslavu své vědy. Tím, že v ní je konzistentně aplikována ekonomická logika na celou řadu situací, Olson ukazuje, že ekonomie je vskutku univerzální vědou. Z knihy sálá průkopnické nadšení z období, kdy ekonomický výzkum tvorby politiky byl ještě v plenkách. I v tomto je kniha mimořádně inspirativní a tvoří zdroj optimismu pro všechny, kdo se snaží ekonomickou optikou analyzovat politické motivace, zájmy a výsledky. ■